

*ДУДОРОВА Людмила Юріївна,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання та здоров'я,
Київський національний університет технологій і дизайну*

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ДО ПРОФЕСІЙНО- ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

READINESS OF THE FUTURE MANAGER FOR IS PROFESSIONAL- TOURIST ACTIVITY

Анотація

В статті розкрита сутність поняття «готовність до професійно-туристичної діяльності». Розглянута структура професійної готовності майбутнього менеджера з туризму.

Ключові слова: готовність, майбутній менеджер, професійно-туристична діяльність.

Постановка проблеми та її актуальність. Необхідність удосконалення української системи освіти, підвищення її рівня якості є важливим завданням, що обумовлено потребами формування позитивних умов для становлення й реалізації студента як майбутнього професіонала та його особистісної самореалізації.

Під час навчання у вищому навчальному закладі завдання викладачів, на нашу думку, полягає не тільки в тому, щоб формувати професійні знання, вміння та навички студентів, але й розвивати їхні особистісні якості, необхідні у майбутній професії, тобто формувати професійно підготовлену особистість.

Система професійної підготовки в Україні не забезпечує належної готовності майбутніх фахівців до практичної діяльності. Одним із першочергових пріоритетів професійно-туристичної підготовки майбутніх менеджерів, які постають перед сучасною системою вищої освіти, є активний пошук та використання оптимальних шляхів підвищення ефективності навчальних технологій, спрямованих на формування їхніх педагогічних, психологічних, методичних, соціальних якостей. А особливим критерієм, який характеризує рівень професійно-туристичної підготовки майбутнього менеджера виступає його професійна компетентність

Вирішення цієї проблеми можливе за умови підготовки майбутнього менеджера з туризму, який володіє ґрунтовними знаннями, має розвинені педагогічні та економічні здібності, досконалі професійні вміння, професійну самосвідомість, володіє навичками самонавчання, самовдосконалення. Тому формування готовності майбутнього менеджера до професійно-туристичної діяльності в сучасних умовах набуває особливої значущості. Практична підготовка спеціалістів з туристичної роботи на сьогодні ще не повністю

досліджена і не охоплює всі аспекти вивчення цієї важливої проблеми. Тому, існує потреба у створенні певних умов для професійно-туристичної підготовки майбутніх менеджерів, як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. За останні десятиріччя в Україні було проведено багато досліджень, у яких розкриваються загальнотеоретичні проблеми підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ (І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Нагорна, Л. Хомич та інші); становлення і розвиток готовності студентів до певного виду професійної діяльності (І. Вужина, Н. Волкова, Т. Жаровцева, С. Литвиненко, Г. Троцько, О. Шпак та інші); формування готовності, спрямованої на особистісне і професійне удосконалення майбутніх фахівців: морально-психологічної готовності (Л. Кондрашова), готовності до професійного саморозвитку (О. Пехота), готовності до інноваційної професійної діяльності (І. Богданова, І. Гавриш), готовності до саморегуляції професійної діяльності (В. Чайка) тощо. Науковцями визначено теоретико-методологічні засади підготовки фахівців у сучасних умовах, доведено, що сутністю професійної підготовки є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Аналізуючи стан професійної підготовки менеджерів, можна сказати, що практична підготовка фахівців з туризму не відповідає сучасним вимогам і не забезпечує належний рівень його компетентності у відповідності до вимог нормативних документів, що регламентують стратегію розвитку освіти в Україні [Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. 2004. – № 60-61, – С. 7-11.].

Аналіз досліджень засвідчує відсутність єдиного підходу щодо тлумачення кола понять, які характеризують процес професійної підготовки майбутніх фахівців.

Метою статті є розкриття сутності поняття «готовність до професійно-туристичної діяльності» та визначення її структури.

Виклад основного матеріалу. Готовність до професійної діяльності розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, В. Сластьонін, Г. Троцько та інші) як складне соціально-педагогічне явище, яке містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій. Професійна готовність як якісне новоутворення формується тільки у процесі певної діяльності. З іншого боку, майбутній менеджер має бути підготовленим до керівництва різними видами туристичної діяльності. Цим зумовлено необхідність визначення різних видів готовності та формування її у майбутніх менеджерів. Водночас зазначимо, що у дисертаційних дослідженнях існують різні трактування поняття «готовності до діяльності», що зумовлено розбіжністю наукових підходів та специфікою того виду діяльності, що був об'єктом наукового аналізу. Основними поняттями, що складають інтерес для нашого дослідження є визначення сутності готовності майбутнього менеджера до туристичної діяльності та її структурний склад.

Наведемо визначення поняття готовності, подані науковцями в докторських дисертаціях. Так, на думку А. Ліненко, готовність розуміється як цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування [5, с. 56].

О. Пехота готовність до професійного саморозвитку визначає як складноструктуроване утворення, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку майбутнього вчителя [10, с. 216].

Готовність до інноваційної професійної діяльності І. Гавриш розглядає як інтегративну якість особистості вчителя, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності вчителя [1, с. 46].

На думку Г. Троцько, готовність майбутніх педагогів до виховної діяльності – це цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися [13, с. 15].

На думку С. Литвиненко, готовність до соціально-педагогічної діяльності – це результат професійно-педагогічної підготовки, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення [6, с. 16].

Т. Жаровцева визначає готовність до роботи з неблагополучними сім'ями як цілісну систему стійких інтегративних особистісних утворень (якостей), що володіє індивідуальними для кожного випускника ВНЗ ієрархічними особливостями і дозволяє йому забезпечити у процесі педагогічної діяльності взаємодії із дітьми та їхніми батьками [3, с. 11-12].

Подані визначення готовності свідчать про широку розгалуженість цього поняття. Передусім готовність визначається науковцями як цілісне стійке особистісне утворення (І. Вужина, А. Ліненко, Г. Троцько), інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. Литвиненко), інтегративна якість особистості (І. Гавриш), цілісна система стійких інтегративних особистісних утворень (Т. Жаровцева) тощо.

Одна група науковців (Л. Кондрашова, Г. Троцько) у визначенні сутності готовності підкреслюють, що вона включає не лише професійні знання, уміння, навички, а й певні особистісні риси, що забезпечують успішне виконання професійних функцій. Інші автори підкреслюють потенційні можливості готовності в забезпеченні мобілізаційності на включення у професійну діяльність (А. Ліненко), внутрішніх умов для успішного професійного саморозвитку (О. Пехота), високого рівня професійного саморозвитку (Г. Троцько). Крім того, в авторських визначеннях готовність виступає як результатом професійно-педагогічної підготовки (С. Литвиненко), так і умовою та регулятором успішної професійної діяльності (І. Гавриш). Однак, не дивлячись на розбіжності у трактуванні цього поняття, основними характеристиками готовності до діяльності ми можемо визначити такі:

цілісність, стійкість, інтегративність, динамічність, полікомпонентність цього утворення. Зауважимо, що на сьогодні у визначенні структурних компонентів готовності теж не існує єдиної думки. На думку А. Ліненко, готовність, з одного боку, є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна); з іншого – операційно-технічною, що включає інструментарій фахівця. В. Сластьонін у професійній готовності фахівця до виховної роботи теж виокремлює два взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний (особистісний) і виконавський (процесуальний). Залежно від напрямку професійно-педагогічної діяльності науковцями визначаються різні сукупності компонентів готовності.

Узагальнення досліджуваних матеріалів дає нам можливість визначити основні компоненти готовності до професійно-туристичної діяльності. Передусім це мотиваційно-цільовий компонент, який виокремлюється практично всіма авторами і передбачає професійні настанови, позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе туристичної діяльності тощо. Наступний компонент визначимо як змістово-операційний, до якого належать система професійних знань, умінь і навичок, мислення, професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, необхідні для успішного здійснення професійно-туристичної діяльності. Проте зауважимо, що в авторському трактуванні ці компоненти або відокремлюються (І. Вужина, О. Пехота), або мають інше найменування: змістовий і діяльнісний (С. Литвиненко), змістовий і процесуально-діяльнісний (І. Гавриш) тощо.

Зазначимо, що окремі науковці (Л. Кондрашова, Г. Троцко) виокремлюють як складовий орієнтаційний компонент, зміст якого складають ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є принципи, погляди, переконання, готовність діяти відповідно до них. Обов'язковим компонентом готовності до професійної діяльності науковці визначають оцінний або оцінно-регулятивний (І. Вужина), оцінно-результативний (І. Гавриш) компонент, який включає самооцінку своєї професійної підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним зразкам. Залежно від специфіки предмета дослідження автори до структури готовності включають також деякі інші компоненти: емоційно-вольовий, психофізіологічний (Л. Кондрашова Г Троцко), інтеграційний (О. Пехота), креативний (С. Литвиненко) тощо. Зауважимо, що такі розбіжності у визначенні сутності готовності до діяльності та її компонентного складу зумовлені передусім предметом дослідження науковця, різним контекстом розгляду проблеми, методологічними засадами й авторською концепцією дослідження. Однак зазначимо, що різні трактування цього поняття не виключають, а розширюють і поглиблюють уявлення про досліджуваний феномен.

Під час виявлення стану готовності майбутніх менеджерів до туристичної діяльності, ми вивчали рівень їх теоретичних знань та практичних умінь і навичок. Особливу увагу звертали на знання студентами туристичних та красзнавчих дисциплін. При цьому насамперед бралось до уваги повнота і точність, усвідомленість, глибина знань з туристичної роботи, уміння застосовувати їх на практиці, зокрема у роботі з людьми.

У структурі професійної готовності К. Дурай-Новакова розрізняє такі компоненти:

- мотиваційний – професійно значимі потреби, інтереси та мотиви професійної діяльності;
- орієнтаційно-пізнавальний – знання вимог обраної професії та уявлення про її зміст, оволодіння засобами вирішення професійних завдань і вміння оцінювати стан своєї професійної підготовленості;
- емоційно-вольовий – відповідальність за прийняття професійних рішень, самоконтроль, вміння управляти діями, які необхідні для виконання професійних обов'язків;
- операційно-дієвий – мобілізація та актуалізація професійних знань, умінь і навичок, адаптація до професійних вимог та умов діяльності;
- настановчо-поведінковий – готовність до професійного виконання робочих завдань [2, с. 242].

Аналіз підходів визначення компонентів готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців дозволяє окреслити чітку структуру, що складається з трьох умовних сфер:

1 сфера – позитивне ставлення фахівця (чи майбутнього фахівця) до сфери професійних інтересів;

2 сфера – стан теоретично-практичної підготовки фахівця до професійної діяльності;

3 сфера – готовність до самовдосконалення та саморозвитку в межах професійної діяльності].

На підставі аналізу творчих доробок науковців ми виділили такі компоненти готовності до професійно-туристичної діяльності: мотиваційний, орієнтаційно-пізнавальний, професійно-спрямований та рівні особистісної готовності майбутніх менеджерів: високий (творчий) – пошук нових інноваційних прийомів і підходів до вирішення завдань навчання, постійна зацікавленість у професійній інформації, прагнення до самовдосконалення; середній (репродуктивний) – інертний підхід до оволодіння методик, що впроваджуються в навчальний процес, періодична зацікавленість у професійній інформації, часткове розуміння вимог до майбутньої професії; низький (пасивний) – відсутність усвідомлення необхідності оволодіння всіма компетентностями, слабкий інтерес до професійної інформації.

Для визначення рівнів готовності до професійно-туристичної діяльності ми провели опитування студентів Київського національного університету технологій та дизайну I-IV курсів спеціальності «Менеджмент» 55 респондентів. Користуючись розробленими критеріями, ми виділили 3 рівня готовності майбутніх менеджерів до професійно-туристичної діяльності: високий, середній, низький.

Високий рівень (90-100% правильних відповідей) сформованості професійної готовності констатували за умов, що студенти володіють глибокими, ґрунтовними знаннями системи основних понять, необхідних для туристичної діяльності; оптимальним рівнем оволодіння професійно значущими вміннями і навичками у повному обсязі; спроможністю самостійно

формувати орієнтовну основу діяльності; проявом творчого підходу до професійно-туристичної діяльності.

Середній рівень (60-89% правильних відповідей) визначали за умов прояву несистематизованих знань; при достатньому рівні оволодіння вміннями і навичками, однак у неповному обсязі; при недостатньому володінні всією низкою дій, необхідних для професійно-туристичної діяльності; слабкому прояві творчої діяльності.

Низький рівень (до 59% правильних відповідей) підготовки фіксували при умові поверхневих знань, недостатньому рівні оволодіння студентами професійно значущими вміннями та навичками; засвоєнні лише окремих елементів орієнтовної основи професійно-туристичної діяльності; відсутності умінь самостійно будувати логічну структуру діяльності.

У результаті проведеного тестування було встановлено, що рівень готовності майбутніх менеджерів до професійно-туристичної діяльності взагалі є низьким, їхні знання несистематизовані і відображаються поверхневими уявленнями про туристичну діяльність. Так, із загальної кількості студентів, які брали участь у тестуванні, жодний не виявив високого рівня професійної підготовки до туристичної діяльності. Тільки 23,0% студентів дійшли до середнього рівня, 74,5% тестованих проявили низький рівень професійно-туристичної підготовки.

Для того, щоб отримати цілісну картину стану теоретичних знань та практичних умінь і навичок студентів, прокоментуємо результати тестування по кожному блоці зокрема. Із отриманих даних тестування з техніки і тактики оздоровчо-спортивного туризму тільки 2,5% студентів набрали таку кількість балів, яка відповідає середньому рівню професійної підготовки з цієї дисципліни, 43,5% тестованих показали низькі результати, високий рівень професійної підготовки – жоден студент. Отже, студентам притаманні поверхневі, фрагментарні знання; вони недостатньо володіють обсягом професійно значущих умінь та навичок у сфері туризму.

Аналізуючи наступний блок тестів – краєзнавство і краєзнавча робота, бачимо аналогічні результати: середній рівень підготовки продемонстрували – 71,9% студентів, низький – 25,6%, високого рівня не виявлено. В цілому, студенти характеризуються поверхневими знаннями в галузі краєзнавства, тут переважає наявність обмежених відомостей з історії, культури, національних цінностей, культурно-історичних надбань й досягнень. Для таких спеціалістів характерна позиція спостерігача, пасивна позиція, а не активного учасника творчого процесу. Дещо кращі параметри підготовки виявлені при тестуванні з охорони оточуючого довкілля. Так, 17,9% тестованих досягли середнього рівня професійної підготовки, який підтверджує те, що студенти володіють основними поняттями з екології та вміють визначити конкретні дії, спрямовані на охорону довкілля, спроможні розрізняти основні категорії охоронних територій та об'єктів. Студенти мають уявлення про Червону й Зелену книги України та правильно трактують їх призначення, усвідомлюють до чого може призвести нехтування екологічними проблемами. 15,4% молодих людей, які брали участь у тестуванні виявили низький рівень знань, щодо регулювання

правовідносин у сфері екології – 66,7%. Проте, студенти, усвідомлюючи необхідність їх дотримання, виявляють апатію до протизаконних вчинків іншими суб'єктами екологічного права, песимістичним ставлення до розв'язання основних екологічних проблем.

Аналіз результатів тестування із надання першої медичної допомоги свідчить про те, що 10,2% тестованих на середньому рівні вміють її надавати, студенти знають, що медичні знання мають важливе значення для людини і тому своєчасне надання першої допомоги потерпілому стало для них професійним обов'язком, студенти знайомі з будовою тіла людини, їм відомі функції основних органів, проте, про правила надання першої медичної допомоги знають тільки на теоретичному рівні, тому не завжди діють адекватно до ситуації, що склалася, мотивуючи це слабкою базою практичних навичок.

Запропонована нами чотирьохрівнева система комп'ютерного тестування, дозволяє здійснювати диференційовану оцінку стану професійної готовності майбутніх менеджерів до туристичної діяльності.

Виявлено, що випускники університету мають в цілому низький рівень підготовки до професійно-туристичної діяльності, що вимагає суттєвої корекції змісту як навчальних програм, так і самої методології навчання.

Висновки. Отже, готовність є інтегральним багаторівневим особистісним новоутворенням, яке характеризує ступінь підготовленості до діяльності. Однак, слід зазначити, що найчастіше термін «готовність до діяльності» науковці пов'язують з процесом професійної підготовки. Поняття «підготовка» і «освіта» близькі за своїм значенням, однак термін «підготовка» використовується, коли йдеться про підготовку до певних видів діяльності майбутнього фахівця, тобто у більш вузькому значенні, а поняття «освіта» пов'язано з цілісним формуванням у майбутнього фахівця певних знань, навичок і особистісних рис.

Досліджуючи структуру професійно-туристичної підготовки у навчальному процесі вищого навчального закладу, ми виділили 3 рівня готовності майбутніх менеджерів до професійно-туристичної діяльності: високий, середній, низький.

Перший – високий рівень професійно-туристичної готовності – студент вільно володіє знаннями з предмету, знаннями з психології та педагогіки, методики викладання навчального предмету; вивчає досвід фахівців; володіє прийомами самоаналізу; володіє вміннями планування у сфері туризму; вміє враховувати індивідуальні можливості туристів тощо.

Середній рівень професійно-туристичної готовності – студент володіє на доброму рівні знаннями з предмету, педагогіки, психології, тенденціями з методики викладання навчального предмету, але не завжди може користуватися цими знаннями, прагне аналізувати ситуації в туризмі, підвищує рівень знань з методики викладання предмету; володіє варіативними методами викладання, вміє комбінувати раніше описані методи, прийоми, способи навчання для досягнення позитивного результату навчання і виховання, вміє визначати цілі та шляхи їх досягнення; розвинені методична культура, спостережливість, рефлексія.

Низький рівень професійно-туристичної готовності – студент недостатньо володіє знаннями з предмету, психології і педагогіки; у його доробку вмінь та навичок є ціла низка недоліків, що викликають утруднення в практичній діяльності у сфері туризму; розвинені спостережливість, такт.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем готовності майбутніх менеджерів до професійно-туристичної діяльності.

Список використаних джерел

Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / І. В. Гавриш. – Х., 2006. – 475 с.

2. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности к деятельности: дис. ... доктора пед. наук./ К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 356 с.

3. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук/ Т. Г. Жаровцева; ПДПУ імені К. Д.Ушинського. – Одеса, 2007. – 44 с.

4. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 119 с.

5. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01, 13.00.04 /А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 378 с.

6. Литвиненко С. А. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. пед. наук / С. А. Литвиненко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 40 с.

7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К.Маркова. – М., 1996. – 312 с.

8. Нестеренко В. В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / В. В. Нестеренко; ПДПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. – 20 с.

9. Педагогика профессионального образования / под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.

10. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Е. Н. Пехота. – К, 1997. – 401 с.

11. Сенько Ю. В. Гуманитарные основы педагогического образования : курс лекций / Ю. В. Сенько. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 240 с.

12. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 /Т. П. Танько. – Х., 2004. – 503 с.

13. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / Г. В. Троцько; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПНУ. – К., 1997. – 44 с.

14. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект/ В. І. Шахов. – Вінниця, 2007. – 383 с.

Ludmila Dudorova

READINESS OF THE FUTURE MANAGER FOR IS PROFESSIONAL-TOURIST ACTIVITY

Summary

In the article the essence of concept «readiness for is professional-tourist activity» is opened. The frame of professional readiness of the future manager to the tourist.

Key words: readiness, the future manager, professional-tourist activity.